

Biblioteksplan för Gagnefs kommun 2025 - 2028

Beslutsinstans	Beslutsdatum, paragraf	Diarienummer
Kommunfullmäktige	2025-03-10, § 19	KS/2024:524
Beredningsorgan	Beslutsdatum, paragraf	Diarienummer
Kommunstyrelsen	2025-02-18, § 8	KS/2024:524
Kultur- och fritidsnämnden	2024-12-12, § 72	KFN/2024:80
Dokumenttyp	Revideras	Handläggare
Plan	2028	Enhetschef kultur och bibliotek

Innehåll

Syfte och styrning.....	3
Kommunala mål	3
Beskrivning av Gagnefs folk- och skolbiblioteksverksamhet.....	4
Dalabiblioteken	5
Områden med särskilt fokus under perioden 2025 – 2028.....	6
Läsfrämjande	6
Skolbiblioteken.....	7
Tillgänglighet	9
Digital delaktighet	10
Styrdokument	11

Syfte och styrning

Varje kommun är enligt Bibliotekslagen (SFS 2013:801) ålagd att ha en aktuell biblioteksplan för de allmänna biblioteken.

Biblioteksplanen för Gagnefs kommun 2025–2028 ska säkerställa att kommunens bibliotek håller hög kvalitet, fungerar effektivt och möter användarnas behov. Planen hjälper invånarna att förstå vad de kan förvänta sig av biblioteken. Den fungerar också som ett verktyg för att styra och följa upp biblioteksverksamheten, samt identifiera områden för utveckling och hur dessa ska förbättras.

Biblioteksplanen, enligt bibliotekslagen, ska också ge tydlig information om verksamhetens inriktning och omfattning, så att medborgarna kan påverka besluten om bibliotekens utveckling.

Planen är ett politiskt dokument som sätter riktningen för verksamheten och behandlas av flera instanser, från kultur- och fritidsnämnden till kommunfullmäktige. Biblioteksplanen baseras på bibliotekslagen, Skollagen (SFS 2010:800), Gagnefs kommuns vision 2030 och kommunfullmäktiges övergripande mål och strategiska insatser. Kultur- och fritidsnämnden formulerar uppfyllandemål utifrån dessa och verksamheterna arbetar i riktning för att nå dessa mål. Utifrån styrdokumentet skapas verksamhetsplaner som delas upp i specifika aktiviteter. Resultaten följs upp årligen i kommunens årsredovisning.

Andra viktiga dokument för styrningen är Barnkonventionen (SFS 2018:1197), Överenskommelse mellan Gagnefs kommun och Region Dalarna 2023–2026 (KFN/2023:131/86) samt Unescos manifest för folk- och skolbibliotek.

Kommunala mål

Kommunfullmäktiges övergripande mål delas in i följande kategorier:

- I Gagnefs kommun finns tryggheten
- I Gagnefs kommun finns öppenhet, tolerans och nyfikenhet inför nya människor
- Det digitala samhället är en självklarhet samtidigt som basservice finns på nära håll
- I Gagnefs kommun uppmuntras nytänkande och entreprenörskap
- I Gagnefs kommun främjas allas möjlighet till arbete och meningsfull sysselsättning utifrån den enskildes förmågor
- Gagnef är en ekologiskt hållbar kommun där det är enkelt att vara miljövänlig

En av tre strategiska insatser under perioden rör kultur- och fritidsverksamheten:

- I Gagnefs kommun finns ett aktivt och nyskapande kultur- och fritidsliv.

Gagnefs kommuns värdegrund utgör det förhållningssätt som ska genomsyra det dagliga arbetet på biblioteket:

- Jag är här för alla i Gagnefs kommun
- Jag är kommunikativ och möter människor med respekt
- Jag ser utvecklingsmöjligheter, reflekterar och agerar

Beskrivning av Gagnefs folk- och skolbiblioteksverksamhet

Gagnefs kommunbibliotek är en del av kultur- och fritidsförvaltningen och huvudman är kultur- och fritidsnämnden. Förvaltningen består av fyra enheter: bibliotek, fritid, fritidsgårdar och kultur.

Kommunbiblioteket har av Kommunfullmäktige uppdraget att driva all folkbiblioteks- och skolbiblioteksverksamhet i kommunens regi.

Gagnefs kommun är unik på så sätt att den saknar egentlig centralort. Den består av ett femtiotal orter och byar. Åtta av dessa är lite större – Björbo, Dala-Floda, Mockfjärd, Bäsna, Djurås, Sifferbo, Djurmo och Gagnefs kyrkby. Folkbibliotek finns på fyra av dessa orter i kommunen, Djurås, Mockfjärd, Dala-Floda och Björbo.

Huvudbiblioteket i Djurås fungerar även som skolbibliotek för en av kommunens två F-9 skolor och ligger i dess närhet. Denna skola har även tillgång till en mindre boksamling som delvis byggts upp med hjälp från kommunbiblioteksorganisationen, men som inte bemannas av bibliotekspersonal.

Den största filialen finns i Mockfjärd och är ett integrerat folk- och skolbibliotek inrymt i kommunens andra F-9 skola.

Därtill kommer ytterligare två mindre integrerade folk- och skolbibliotek i Björbo och Dala-Floda samt tre renodlade skolbibliotek i orterna Djurmo, Bäsna och Gagnefs kyrkby. Skolbiblioteken är inte tillgängliga för allmänheten och bemannas inte av bibliotekens personal. Deras boksamlingar finns i ett separat datasystem och underhålls av folkbibliotekets personal.

De integrerade folk- och skolbiblioteken är bemannade av bibliotekspersonal som sköter vägledning, utlåning, inköp och boksamlingen i övrigt.

En skolbibliotekarie har uppdraget att arbeta läsfrämjande, stärka elevernas medie- och informationskunnighet (MIK) och ha undervisning i bibliotekskunskap och källkritik i samtliga grundskolor i kommunen.

På biblioteken finns det idag 5,05 årsverken fördelade på sju bibliotekarier som arbetar med både folkbibliotek och skolbibliotek. Verksamheten leds av enhetschefen för kultur och bibliotek.

Dalabiblioteken

"Tillsammans säkrar vi fortsatt utvecklingskraft av bibliotekets tjänster. Genom samverkan stärker vi Dalarnas invånares rätt till information, kunskap och kultur som en del av det demokratiska samhället."

Ur Region Dalarnas och Gagnefs kommuns överenskommelse kring samverkansområden och kommungemensamma insatser. KBN 2023/37

Sedan 2023 ingår kommunen i Dalabiblioteken, ett samarbete mellan Dalarnas 15 kommuner. Syftet är att kunna ge alla invånare i Dalarna en likvärdig service med tillgång till bibliotekens alla medier oavsett i vilken kommun man bor.

På ett och samma bibliotekskort får låntagarna nu tillgång till hela det gemensamma utbudet från alla bibliotek. Böcker, filmer, tidskrifter, tv-spel och andra medier. Den gemensamma webbplatsen dalabiblioteken.se erbjuder dessutom e-böcker, e-ljudböcker och strömmande film.

Bibliotekens samverkan genom Dalabiblioteken ger möjligheter att hjälpas åt på flera olika sätt och att på så sätt stärka utvecklingskraften inför framtiden. Utvecklingsarbetet leds av Dalabibliotekens styrgrupp som beslutar om gemensamma mål och övergripande frågor. I styrgruppens arbete deltar bibliotekschefer och verksamhetsledare för de femton kommunernas folkbibliotek samt länsbibliotekschefen i Region Dalarna. Många medarbetare arbetar också tillsammans med olika frågor i arbetsgrupper och nätverk.

Dalabibliotekens värdegrund är: *Tillsammans är vi starka.*

Vi arbetar utifrån tre kärnvärden: För alla – Kunskap – Glädje.

Det innebär följande:

- Vi står upp för alla människors lika värde. Dalabiblioteken står för demokrati, öppenhet och tillgänglighet. Ett av våra viktigaste uppdrag är att bemöta våra besökare med värme och respekt och att få alla att känna sig välkomna.
- Vi inspirerar och öppnar dörrar. Mötet med oss ska alltid vara positivt, oavsett om mötet är personligt eller digitalt. Vi delar med oss av vår yrkeskunskap och inspirerar våra besökare att ta del av Dalabibliotekens stora utbud. Vi öppnar dörrar till ny kunskap, nya världar och nya upplevelser.

Områden med särskilt fokus under perioden 2025 – 2028

Läsfrämjande

Bibliotekets uppdrag att främja läsning

Ett av bibliotekets viktigaste uppdrag är att uppmuntra till läsning och göra litteratur tillgänglig för alla. Detta regleras i bibliotekslagen (§ 7). Att kunna läsa, förstå och tolka texter är en grundläggande demokratifråga.

Skolan har huvudansvaret för barns läsinlärning, men biblioteket spelar en viktig roll i att inspirera både barn och vuxna att läsa. Detta görs genom att erbjuda ett brett utbud av litteratur och arrangera olika läsfrämjande aktiviteter, både på egen hand och i samarbete med andra aktörer.

Barnbibliotekarien i Gagnefs kommun samarbetar nära med barnhälsovården, den öppna förskolan och förskolor för att främja läsning och språkutveckling hos små barn. I den länsövergripande samverkansprocessen Språkslingan arbetar biblioteket för att uppmuntra vuxna att använda läsning som ett verktyg för barns språkutveckling. Som en del av detta arbete anordnar biblioteket träffar för föräldrar och småbarn med fokus på läsning, sång och språkutvecklande aktiviteter. Samarbetet med barnhälsovården möjliggör att alla barn får två böcker som gåva under sitt första år.

Grunden i samarbetet med förskolan består av litteraturförmedling till förskolornas pedagogiska arbete och stöttning till fortsatt läsning i hemmet genom till exempel hallbibliotek. Ett bokombuds nätverk fungerar som länken mellan förskolan och biblioteket. För att ytterligare skapa läslust hos barn skulle Allas barnbarn vara ett samarbetsområde att utveckla tillsammans. Allas barnbarn innebär att äldre personer läser för barn på förskolan.

Biblioteket erbjuder också en mängd läs- och skrivfrämjande främjande aktiviteter och kulturprogram för barn i olika åldrar, som teater, pyssel, boktips, författarbesök, workshops, musik och rytmik.

För vuxna arrangeras bokcirklar, författarbesök och Filosofiskt kafé. Det finns även bokcirkelkassar att låna för den som vill träffas och diskutera böcker. Dessutom ger bibliotekspersonalen boktips på sociala medier och bibliotekets webbplats.

Biblioteket utvecklar under perioden:

- Driva verksamhet enligt ”Allas barnbarn” i samarbete med förskola och studieförbund.
- Utveckla personalgruppens kompetens i barn- och ungdomslitteratur.
- Utöka insatser för att locka barn och unga till läsning.

Skolbiblioteken

I Gagnefs kommun arbetar folkbiblioteket med skolbiblioteken enligt beslut i kommunfullmäktige:

1 § Nämnden ska, utifrån sitt uppdrag, leda och samordna kommunens ansvar, skyldigheter och utveckling gällande kulturverksamhet, fritidsverksamhet och biblioteksverksamhet, inklusive skolbiblioteken samt driva och utveckla kommunens fritidsgårdsverksamhet.
(ur reglementet för Kultur- och fritidsförvaltningen antagen i Kommunfullmäktige 2022-12-12, § 223)

Skolbiblioteksverksamheten regleras dock i första hand av Skollagen (2010:800). Enligt kapitel 2, paragraf 36, ska alla elever i grundskolan, gymnasiet och andra skolformer ha tillgång till ett skolbibliotek. Detta betyder att varje skola måste ha ett skolbibliotek som stödjer elevernas lärande och läsutveckling. Hur skolbiblioteket ska vara organiserat eller bemannat har dock inte varit specificerat, vilket gör att det varierar mellan olika skolor.

Som tidigare beskrivits fungerar huvudbiblioteket i Djurås och de tre filialerna i Mockfjärdsskolan, Syrholns skola (Dala-Floda) och Björbo skola, som både folkbibliotek och skolbibliotek och bemannas av folkbibliotekets personal. Tre mindre byskolor, Bäsna skola, Kyrkskolan och Djurmo skola saknar bemannat bibliotek, och deras boksamlingar finns i ett separat datasystem och underhålls av skolbibliotekarien.

En skolbibliotekarie är anställd (1,0 årsverken) och har uppdraget att arbeta läsfrämjande, stärka elevernas medie- och informationskunnighet (MIK) och ha undervisning i bibliotekskunskap och källkritik i samtliga sju grundskolor i kommunen.

I regeringens proposition 2023/24:164 konstateras att Sverige befinner sig i en läskris och att utvecklingen behöver vända. Skolbiblioteken har också en mycket viktig roll i

att höja elevernas kunskap om medie- och informationskunnighet för att stärka deras förmåga att söka, analysera och kritiskt värdera information. Regeringen föreslår en skärpning av skollagen.

Förslaget innebär att elever som huvudregel ska ha tillgång till skolbibliotek på den egna skolenheten. Skolbibliotek ska avse en samlad, gemensam och ordnad verksamhet och ha en särskild lokal. *Dessutom föreslås att krav ska ställas på att skolbiblioteken ska vara bemannade.*

Utvecklingsbehov inför lagändring den 1 juli 2025

För att uppfylla de nya kraven i lagstiftningen som föreslås träda i kraft den 1 juli 2025 behöver följande utvecklingssteg tas:

- **Gemensam vision för skolbiblioteken**

Det behövs en tydlig och gemensam vision för skolbibliotekens roll i att stödja elevernas läsning, lärande och medie- och informationskunnighet (MIK).

Denna vision och förslag till verksamhetsutveckling bör utformas i samarbete mellan Barn- och utbildningsförvaltningen och Kultur- och fritidsförvaltningen.

Rektorer på varje skola har ett ansvar att säkerställa att alla elever har tillgång till skolbibliotek och att dessa stödjer elevernas behov av språk- och kunskapsutveckling. Biblioteket ska vara en integrerad del av skolans verksamhet och möjliggöra samarbete mellan bibliotekspersonal och framför allt pedagogisk personal. Rektorns ansvar sker i samverkan med bibliotekschef.

- **Handlingsplan för bemanning**

För att möta den kommande lagstiftningen behövs en handlingsplan som kartlägger personalbehovet. I dagsläget finns en skolbibliotekarie (1,0 årsverken) som ansvarar för sju skolor med över 1 300 elever. Endast Mockfjärdsskolan har ett bemannat skolbibliotek, medan övriga skolors bibliotek drivs av kommunbibliotekens personal för sina skolbibliotek.

Skolbibliotekarien har, som tidigare nämnts, även ansvar för läsfrämjande aktiviteter, att stärka elevernas medie- och informationskunnighet (MIK) och att undervisa i bibliotekskunskap och källkritik i alla kommunens grundskolor. Djuråsskolan använder huvudbiblioteket som sitt skolbibliotek, men den nya skolan som byggs kommer ha ett fullstort skolbibliotek och behöver bemannas därefter.

Tre skolor – Djurmoskolan, Bäsna skola och Kyrkskolan – saknar bemannade skolbibliotek. Dessa bibliotek har små boksamlingar som sköts av kommunbiblioteket, och skolbibliotekarien besöker dem en gång i månaden för att underhålla samlingarna. Med tanke på att Gagnefs kommun har flera mindre skolor skulle det kräva betydande resurser att bemanna samtliga skolbibliotek.

Tillgänglighet

Bibliotekets prioriterade grupper

Enligt bibliotekslagen ska särskild hänsyn tas till personer med funktionsnedsättning, personer med ett annat modersmål än svenska samt nationella minoriteter i den kommunala biblioteksverksamheten (§ 4 och 5). Dessutom ska barn och ungdomar ges extra uppmärksamhet för att främja deras språkutveckling och uppmuntra till läsning (§ 8).

För personer med funktionsnedsättning erbjuder biblioteket flera anpassade medier, som till exempel lättlästa böcker, böcker med tecken som stöd och talböcker. Det finns också ett grundutbud av storstilsböcker. Den lättlästa litteraturen riktar sig både till personer med lässvårigheter och till dem som håller på att lära sig svenska. Vissa av dessa böcker har även medföljande CD-skivor, så att man kan läsa och lyssna samtidigt.

Talböcker, som är anpassade för personer med lässvårigheter, kan användas via appen Legimus, som är populär bland yngre låntagare. För de som föredrar det, kan biblioteket också erbjuda talböcker på Daisy-skivor.

För personer med annat modersmål än svenska anpassar biblioteket sina medieinköp efter de språk som talas i kommunen. På senare år har biblioteket till exempel köpt in böcker på ukrainska, arabiska, persiska, somaliska och tigrinska.

När det gäller de nationella minoriteterna fokuserar biblioteket framförallt på finskspråkiga medier, då kommunen har en stor finskspråkig befolkning. Det finns även ett mindre utbud på de andra nationella minoritetsspråken.

Biblioteket arbetar också med att göra den fysiska miljön tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar, så att alla kan röra sig obehindrat och lätt hitta i lokalerna. Tillgängligheten kan även omfatta biblioteksbyggnaden i sig, där det finns möjlighet till obemannade öppettider (meröppet), så att besökare kan komma in även när personalen inte är på plats, något som planeras införas under perioden.

Biblioteket strävar efter att all information, både på webbplatsen och i broschyrer och annonser, ska vara tillgänglig och inkluderande, både i text och bild.

Biblioteket utvecklar under perioden:

- Meröppet på kommunens bibliotek.
- Lyhördhet inför varierande behov av litteratur på annat språk än svenska.
- Programverksamhet för nya svenskar för integration och i detta utveckla samarbetet med kommunens förvaltningar.

Digital delaktighet

"Folkbiblioteket ska verka för kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet." (Ur 7 § bibliotekslagen)

Digital kompetens och samhällets förändringar

För att klara sig i dagens samhälle behövs grundläggande IT-kunskaper. Det gäller både i vardagen och för att kunna ta del av viktig samhällsinformation. Gagnefs kommun har i sin vision för 2030 målet att det digitala samhället ska vara en självklarhet för alla invånare.

Men samtidigt som fler tjänster flyttar till internet, ökar risken för att vissa grupper hamnar utanför. Detta gäller särskilt äldre personer, nyanlända och de som står utanför arbetsmarknaden. Många saknar tillgång till internet och de kunskaper som krävs för att fullt ut kunna använda samhällets digitala tjänster, vilket påverkar deras möjligheter att ta del av samhällets service och arbetsmarknad.

Biblioteket spelar en viktig roll i att nå ut till dessa personer och hjälpa dem att förbättra sin digitala kompetens. Särskilt fokus ligger på att utveckla insatser som riktar sig just till omnämnda målgrupper. Målet är att ge stöd och utbildning för ökad trygghet i den digitala världen.

Samtidigt ökar behovet av att kunna hantera den stora mängd information som vi dagligen möter. För att fatta välgrundade beslut behöver vi kunna värdera och analysera information, samt förstå mediernas roll i samhället. En viktig del av detta är att lära sig att kritiskt granska källor för att kunna avgöra deras trovärdighet.

AI-utvecklingens påverkan på samhället

Utvecklingen av artificiell intelligens (AI) förändrar också hur vi som medborgare interagerar med tekniken och samhället. AI används alltmer för att automatisera processer, hantera stora mängder data och ge stöd i beslutsfattande. Detta kan göra vissa tjänster mer tillgängliga och effektiva, men det ställer också krav på att vi som

medborgare har förståelse för hur AI fungerar. Det är viktigt att vi lär oss hur AI påverkar vår vardag, både när det gäller möjligheterna den skapar och de utmaningar som följer. För att undvika en ny typ av digital klyfta behöver vi fortsätta utveckla vår kompetens och förståelse för den nya tekniken, så att vi som samhälle kan ta del av dess fördelar på ett jämlikt sätt.

Biblioteket satsar på att stärka den digitala delaktigheten genom att utöka sitt utbud av både nya och etablerade aktiviteter. Ett stort fokus ligger på att öka invånarnas digitala kompetens och förbättra tillgängligheten till bibliotekets digitala tjänster.

Biblioteket utvecklar under perioden:

- Digitalhjälpen på huvudbiblioteket fortsätter att vara en central resurs för att stötta invånare i användningen av digitala verktyg.
- Digitalhjälpen införs även i Mockfjärd
- Samarbete med kommunala aktörer som Anhörigcenter, och andra relevanta organisationer, utvidgas genom fler föreläsningar och kurser om bibliotekens digitala tjänster för olika målgrupper.
- Medverkan i nationella och internationella kampanjer som All digital week och eMedborgarveckan.
- Föreläsningar och workshops kring Artificiell intelligens.

Styrdokument

Bibliotekslagen (SFS 2013:801)

Skollagen (SFS 2010:800)

Barnkonventionen (SFS 2018:1197)

Vision 2030 för Gagnefs kommun (KS/2017:81/00)

Kommunfullmäktiges övergripande mål, strategiska insatser samt styrelse och nämnders uppfyllande mål 2024 – 2027 (KF 2023-10-17, § 145)

Överenskommelse mellan Gagnefs kommun och Region Dalarna för åren 2023 – 2026 (KFN/2023:131/86)

UNESCO:s folk- och skolbiblioteksmanifest